

Kľúčové úlohy Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (ďalej len NÚCEM) bol zriadený Ministerstvom školstva Slovenskej republiky 1.9.2008 ako štátna rozpočtová organizácia s právnou subjektivitou. Vznik NÚCEM upravuje § 154 ods. 2 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Založenie NÚCEM sa uskutočnilo formálnym, personálnym a právnym odčlenením Úseku certifikovaných meraní vzdelávania Štátneho pedagogického ústavu, ktorý na celoštátnej úrovni pripravoval a zabezpečoval realizáciu externých meraní výsledkov vzdelávania a medzinárodných porovnávacích štúdií.

1. Úlohy a poslanie Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania

Poslanie NÚCEM vyplýva zo školského zákona. Vzťahuje sa predovšetkým na plnenie úloh v oblasti monitorovania výsledkov vzdelávania a hodnotenia kvality výchovy a vzdelávania, výskum a vývoj v oblasti merania a hodnotenia kvality vzdelávania na základných a stredných školách na úrovni štátnych vzdelávacích programov.

V rámci svojho poslania v oblasti regionálneho školstva NÚCEM zabezpečuje najmä:

- tvorbu koncepcných zámerov, úloh, výskumov a projektov súvisiacich s meraním výsledkov vzdelávania a hodnotením kvality výchovy a vzdelávania,
- výskum a vývoj v oblasti tvorby testovacích nástrojov, exaktných metód a foriem merania výsledkov vzdelávania a hodnotenia kvality výchovy a vzdelávania,
- certifikované merania vzdelávania a externé testovania žiakov na základných a stredných školách na úrovni štátnych vzdelávacích programov,
- externú časť a písomnú formu internej časti maturitnej skúšky zadávanej ministerstvom,
- medzinárodné merania podľa programov, do ktorých sa Slovenská republika zapája v súlade s ich pravidlami,
- monitorovanie a analyzovanie kontinuálnych procesov vývoja výsledkov vzdelávania na celoštátnej úrovni a v medzinárodnom meradle,
- sledovanie dosahovania výkonnostných a kvalitatívnych cieľov vzdelávania,
- externé a interné hodnotenie a porovnávanie kvality škôl,
- sledovanie dosahov rozhodnutí v oblasti školskej politiky a tvorbu návrhov pre zvýšenie kvality vzdelávacieho systému.

Medzi hlavné úlohy NÚCEM patrí:

- zabezpečovanie externej časti a písomnej formy internej časti maturitnej skúšky na celoštátnej úrovni,
- zabezpečovanie externého testovania žiakov 9. ročníka základných škôl – Testovanie 9,
- zabezpečovanie medzinárodných štúdií podľa programov, do ktorých sa Slovenská republika zapája.

2. Pripravovaný národný projekt s podporou finančných prostriedkov ESF

NÚCEM v súčasnosti pripravuje v rámci Operačného programu Vzdelávanie projekt pod názvom *Hodnotenie kvality vzdelávania a monitorovanie vývojových trendov slovenského vzdelávacieho systému v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*.

Úlohy, ktoré sa budú v projekte riešiť, majú priamy vzťah k zmenám, aktuálne prebiehajúcim v oblasti reformy základného a stredného školstva. Merania, využívané v našom školskom systéme, je potrebné inovovať a adaptovať na ciele školskej reformy. Zároveň je potrebné tieto merania rozšíriť a nastaviť tak, aby bolo možné monitorovať úroveň a kvalitu vzdelávania na všetkých stupňoch základného a stredného školstva. Kľúčovou témou sa stáva monitorovanie a hodnotenie vývojových trendov nášho vzdelávacieho systému z pohľadu realizovaných cieľov školskej reformy.

3. Ciele projektu

Hlavným cieľom projektu je inovovať a realizovať systém národných meraní na troch úrovniach, v kľúčových bodoch vzdelávacej sústavy, a to po ukončení primárneho (ISCED 1), nižšieho sekundárneho (ISCED 2) a vyššieho sekundárneho vzdelávania (ISCED 3). Takto vytvorený komplexný systém meraní vytvorí východiská pre vyhodnocovanie kvality vzdelávania v kontexte obsahovej reformy vzdelávania. Na základe výsledkov meraní bude možné sledovať vývoj a trendy vzdelávania na základných a stredných školách z pohľadu potrieb vedomostnej spoločnosti a najmä ovplyvňovať účinnosť reformných zámerov a strategických rozhodnutí v oblasti vzdelávacej politiky.

Projekt má zároveň za cieľ analyzovať stav a potreby vzdelávania na Slovensku z pohľadu medzinárodných porovnávacích štúdií v oblasti kľúčových kompetencií. Bude sledovať nasledujúce špecifické ciele:

Cieľ 1:

Vytvorenie systému monitorovania výsledkov vzdelávania na národnej úrovni s cieľom hodnotiť úroveň vzdelávania na všetkých stupňoch vzdelávania ISCED 1 – 3.

Jedným z cieľov projektu je rozšíriť externé testovanie na stupeň ISCED 1. Overované budú **vedomosti a zručnosti žiakov po ukončení 1. stupňa ZŠ**, keďže testovania celoštátneho rozmeru na tomto vzdelávacom stupni v súčasnosti na Slovensku absentujú. Meranie na výstupe z 1. stupňa ZŠ bude projektované tak, že žiaci 5. ročníka sa podrobia testovaniu kľúčových kompetencií, zručností a vedomostí v predmetoch vyučovací jazyk a matematika. Zavedením testovania na výstupe z ISCED 1 bude vytvorený systém monitorovania výsledkov vzdelávania v celoštátnom rozsahu s cieľom hodnotiť úroveň vzdelávania na stupňoch vzdelávania ISCED 1 – 3 v Slovenskej republike.

Ďalej bude pokračovať **externé hodnotenie úrovne vzdelávania** na stupni ISCED 2, v rámci ktorého sú testovaní **žiaci 9. ročníka ZŠ**. V súčasnosti prebiehajúce

celoplošné externé testovanie deviatakov z vyučovacích jazykov, štátneho jazyka, matematiky, čitateľskej a matematickej gramotnosti bude v projekte rozšírené o overovanie komunikačných zručností v anglickom jazyku na úrovni A2 *Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky*. Do testovania budú zapojení aj **žiaci** štvrtého ročníka **osemročných gymnázií**, pričom ich výsledky budú porovnávané s úrovňou vzdelávania žiakov 9. ročníka ZŠ. V rámci projektu bude taktiež prebiehať výskum intervencie pre zvýšenie štatistickej a finančnej gramotnosti slovenských žiakov na tomto stupni vzdelávania.

Externé hodnotenie úrovne vzdelávania na stupni ISCED 3 je v súčasnosti realizované na **stredných školách celoštátnou externou maturitnou skúškou** z vyučovacích jazykov, cudzích jazykov a matematiky. Toto meranie bude rozšírené o overovanie a monitorovanie vedomostí a zručností žiakov vo vzdelávacích oblastiach Matematika a práca s informáciami, Človek a príroda, Človek a spoločnosť.

Predmety a vzdelávacie oblasti, včlenené v rámci projektu do systému monitorovania, budú overované na štatisticky významných vzorkách základných a stredných škôl. Zároveň bude vo vybraných predmetoch a vzdelávacích oblastiach vytvorený model testovania v periodicky sa opakujúcich dvoj- alebo trojročných cykloch.

Cieľ 2:

Inovovanie testovacích nástrojov a metód vyhodnocovania výsledkov meraní s cieľom porovnávania úrovne vedomostí, zručností a ovládania kľúčových kompetencií v nadväznosti na reformu vzdelávania. Implementovanie postupov komparatívneho kvantitatívneho pedagogického výskumu do vzdelávacej praxe slovenských škôl.

Obsahová zložka testovacích nástrojov bude prispôbená zmenám, zodpovedajúcim kontextu prebiehajúcej reformy vzdelávania, a bude inovovaná podľa cieľov vzdelávania určených štátnym vzdelávacím programom. Vytvorí sa **testovacie nástroje pre hodnotenie úrovne vzdelávania** na stupňoch ISCED 1 – ISCED 2 – ISCED 3. Integrálnou súčasťou testov budú úlohy na overovanie kľúčových kompetencií – matematickej, čitateľskej, prírodovednej gramotnosti, či štatistickej a finančnej gramotnosti. Predmetom overovania teda nebudú len vedomosti a zručnosti, ale aj použitie kľúčových kompetencií v praktickom kontexte situácií zo života.

Testy pre externú časť maturitnej skúšky z cudzích jazykov budú inovované tak, aby spĺňali kritériá *Spoločného európskeho referenčného rámca* a podmienky pre ich certifikáciu na úrovni Rady Európy. Z matematiky a anglického jazyka na úrovni B1 Spoločného európskeho referenčného rámca sa budú pripravovať aj **elektronické testy určené na on-line testovanie**. Elektronické testovanie otvára nové dimenzie a možnosti overovania takých schopností a zručností žiakov, ktoré nie je možné obsiahnuť tradičnou formou testov.

Testovacie nástroje budú štandardne overované v pilotných testovaniach na vybraných vzorkách žiakov ZŠ a SŠ, následne bude z úloh, dosahujúcich optimálne psychometrické i kvalitatívne parametre, zostavovaná **centrálna banka úloh**. Banka úloh umožní nielen archiváciu overených úloh, ale aj generovanie a zostavovanie testov určených na ostré testovanie.

Inovácia, ako aj vývoj nových typov testovacích nástrojov, bude prebiehať v úzkej odbornej spolupráci s partnerskými medzinárodnými výskumnými inštitúciami, slovenskými aj zahraničnými vysokými školami, a ďalšími organizáciami Ministerstva školstva SR.

Cieľ 3:

Definovanie indikátorov kvality vzdelávania a monitorovanie možností ich implementácie do systému hodnotenia kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím externých evalvačných nástrojov

Výsledky certifikačných meraní majú, a naďalej aj budú mať, význam pre evalváciu a autoevalváciu škôl. Zistenia, vyplývajúce z týchto meraní, sú v súčasnosti jedným z ukazovateľov kvality a kritériom hodnotenia škôl zo strany decíznej sféry, zriaďovateľov a rodičov. Tieto testovania monitorujú stav vzdelávania len na výstupe z príslušného vzdelávacieho stupňa, pričom vstupné údaje a východiskové podmienky na školách nie sú známe. Testovania, ktorých realizácia je plánovaná v kľúčových bodoch vzdelávacej sústavy, by mali byť preto zostavené a štruktúrované tak, aby vytvárali systém, na základe ktorého bude možné **monitorovať** a v istom rozsahu aj **hodnotiť kvalitu vzdelávania na školách** pri zohľadnení nielen výstupných, ale aj vstupných údajov. Výsledky jednotlivých meraní budú prepojené tak, aby vytvárali systém cyklických vstupov a výstupov.

Zosúladením výsledkov, ktoré žiak (škola) dosiahol v testovaní v 5. ročníku (Testovanie 5) a potom v 9. ročníku (Testovanie 9), bude možné tieto výsledky porovnať a posudzovať **individuálny vývoj výkonov žiaka (školy)** z časového hľadiska. U žiakov, ktorí si vyberú vzdelávanie zakončené maturitnou skúškou, bude možné sledovať ich vývoj v priebehu celého štúdia, počnúc primárnym a končiac vyšším sekundárnym vzdelávaním. Pre sledovanie vývoja výkonnosti žiakov a škôl bude v rámci projektu vytvorená nová metodika vyhodnocovania výsledkov meraní. Pôjde o prechod od klasickej štatistickej teórie k celosvetovo využívanej IRT teórii („Item Response Theory“ – teória odpovede na položku).

V projekte budú **definované indikátory kvality**, na základe ktorých bude možné objektívne porovnávať kvalitu škôl. Na základe vytvoreného systému meraní teda nebudú školy hodnotené len na základe výstupných testov, ako je tomu v súčasnosti, ale bude možné zistiť a kvantifikovať „pridanú hodnotu“ školy vzhľadom na výkonnosť žiakov a školy. Zistí sa teda to, či a do akej miery škola rozvinula kognitívny potenciál žiakov. Pod „pridanou hodnotou“, ktorá bude jedným z **kvantitatívne vyčíslených ukazovateľov kvality**, sa rozumie vzťah medzi nameranými výkonmi žiakov školy vo vstupno-výstupných meraniach. Týmto ukazovateľom sa budú sledovať **vývojové trendy na úrovni jednotlivých žiakov a zapojených škôl**, teda ich progres, regres alebo stagnácia. Tieto informácie školám pomôžu pri autoevalvácii i pri prijímaní zásadných rozhodnutí.

V nadväznosti na spomínané merania budú v projekte, ale i nad jeho rámec, uskutočňované sekundárne a kvalitatívne analýzy výsledkov vzdelávania na školách so zreteľom na portfólio žiaka a celej školy (dotazníky pre žiakov, učiteľov, rodičov; zisťovanie školskej klímy, vzťah učiteľ-žiaci; formálne, neformálne a skryté kurikulum; zloženie pedagogického zboru; sociálne determinanty; regionálne špecifiká a pod.).

Zisťovania a prieskumy, ktoré sa v tejto oblasti vykonávajú v medzinárodných štúdiách, sa využijú produktívne. Projekt predpokladá uskutočňovanie sekundárnych analýz výsledkov medzinárodných štúdií. V rámci výskumnej oblasti bude NÚCEM spolupracovať s ďalšími inštitúciami, zaoberajúcimi sa pedagogicko-psychologickým výskumom, zisťovaniami, diagnostikou či kontrolnou činnosťou (vysoké školy, VÚDPaP, ŠŠI a pod.).

Jednou z takýchto aktivít bude aj podpora a monitorovanie občianskych kompetencií žiakov v rámci reformy vzdelávania v zmysle napĺňania spoločnej politiky EK v oblasti **aktívneho občianstva**. V rámci tejto úlohy budú analyzované dáta medzinárodnej štúdie ICCS 2009 na Slovensku z pohľadu monitorovania rozvoja občianskych kompetencií žiakov v rámci reformy vzdelávania.

Ďalšou aktivitou zameranou na sledovanie uvedeného cieľa bude sledovanie trendov **v metódach a formách práce slovenských učiteľov** vo vzťahu k realizácii školskej reformy a s ohľadom na analýzy medzinárodných meraní PISA a štúdií IEA.

Cieľ 4:

Vzdelávanie pedagógov a semináre pre odbornú verejnosť k problematike objektívnych spôsobov hodnotenia výsledkov vzdelávania s využitím výstupov a analýz národných a medzinárodných meraní.

Projekt predpokladá potrebný priestor pre zabezpečenie **vzdelávania učiteľov k problematike tvorby testových položiek**, možností merania výsledkov vzdelávania a kľúčových kompetencií na stupni ISCED 1 – 3. Do vzdelávania pedagogických zamestnancov budú implementované aj výstupy medzinárodných meraní. Zavŕšením projektu bude celoslovenský odborný seminár k problematike hodnotenia kvality vzdelávania na základných a stredných školách.

Záver

Vďaka projektu bude môcť NÚCEM riešiť výskumné úlohy súvisiace s monitorovaním a hodnotením kvality vzdelávania na základných a stredných školách, ako aj s monitorovaním dosahovania vzdelávacích cieľov, vymedzených v štátnom vzdelávacom programe. V rámci projektu bude vytvorená metodika pre sledovanie stavu a vývoja kvality vzdelávania na všetkých stupňoch vzdelávacej sústavy. Výsledkom bude jednoznačné priradenie ukazovateľov kvality k jednotlivým školám, zapojeným do externého testovania, čo umožní ich objektívne porovnanie. Na Slovensku v súčasnosti chýba prepojenie medzi externými výsledkami meraní, sebahodnotením škôl a ich kvalitou, k čomu by mal projekt výraznou mierou prispieť. Do systému národných meraní budú implementované skúsenosti a zistenia medzinárodných porovnávacích štúdií, pričom analyzované budú dáta a výsledky získané v medzinárodných meraniach. Problematika, obsiahnutá v projekte, je súčasťou intenzívnych diskusií na odborných fórach vo všetkých krajinách Európy i celého sveta. V súvislosti s našim vzdelávacím systémom sa dotýka jeho efektívnosti a obsahového nasmerovania.

Romana Kanovská